

EDMUND BURZYŃSKI

SŁUPSK

WOKÓŁ ZABIEGÓW O WŁADZĘ ZWIERZCHNIĄ W POLSCE W LATACH 1138-1146

Za punkt wyjścia do omówienia tego problemu należy przyjąć kontrowersyjną do dziś w nauce sprawę testamentu, czy jak uważają niektórzy „statutu” Bolesława III Krzywoustego, którego decyzja spowodowała taką a nie inną sytuację w Polsce w interesującym nas okresie. Niezmiernie ważny w tej sprawie jest również fakt historyczny, jaki zaistniał w sierpniu 1135 roku w Merseburgu – złożenie hołdu lennego przez samego Krzywoustego. Bolesław III zmarł 28 października 1138 r. w 53 roku swego życia¹. Pozostawiając po sobie pięciu synów² chciał sprawę następstwa władzy uregulować na trwałe. Ówczesne rozumienie państwa polskiego jako prywatnej własności rodu piastowskiego musiało powodować takie rozumienie sukcesji na tronie, jakby był to spadek osoby prywatnej, a prawo zwyczajowe nakazywało nie pomijać nikogo z najbliższych krewnych. Krzywousty wiedział doskonale, jakie to przynosiło skutki w przeszłości. Zaczynając od Chrobrego, a na nim samym kończąc, większość polskich dynastów zdobywała władzę poprzez konflikt i walkę z innymi pretendentami, szukając poparcia u obcych, a często przelewając bratnią krew. Czy Krzywousty mógł temu zapobiec? Sprawa następstwa tronu była uregulowana w Czechach i na Rusi, nie były to jednak rozwiązania, na których chciałby się wzorować Krzywousty – nie zapewniały bowiem one (szczególnie na Rusi) spokoju i bezkrwawego przejmowania władzy. Jak więc wyglądały postanowienia Krzywoustego? Możemy dochodzić do tego analizując tylko źródła późniejsze, nie zachował się bowiem oryginalny tekst tych postanowień. Co do tego, że Krzywousty pozostawił swoją wolę, nie ma w nauce zastrzeżeń. Natomiast forma wyrażenia tej woli i treści w niej zawarte do dziś budzą kontrowersje. Dochodzi się w nauce do prawie jednoznacznego wniosku, że „testament” Krzywoustego został ustanowiony i spisa-

¹ O. Balzer, *Genealogia Piastów*, Kraków 1895, s. 5.

² Mistrz Wincenty przy opisie stanowienia przez Krzywoustego testamentu wyraźnie mówi o piątym synu – Kazimierz. Zob. *Mistrza Wincentego Kronika Polska*, Warszawa 1974, s. 167. Niektórzy z badaczy przyjmowali, że w chwili stanowienia testamentu Kazimierza nie było jeszcze na świecie. Tezę tę odrzuca G. Labuda jako twierdzenie nieuzasadnione. Zob. G. Labuda, *Testament Bolesława Krzywoustego*, [w:] *Opuscula Casimiro Tymieniecki Septuagenario Dedicata*, Poznań 1959, s. 179-180.